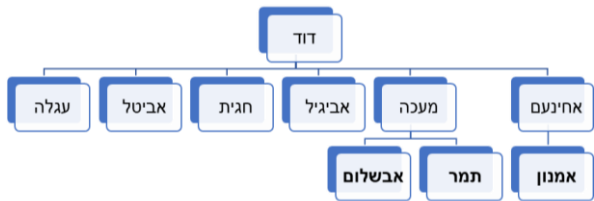

ספר שמואל ב' פרקים יג-יד

נושא	פרק	תכנים מרכזיים
<p>נקודות והצעות להוראה</p> <p>1. בפרק זה מתוארים מעשים קשים מאד שאירעו בבית דוד לאחר מעשה בת שבע: אמנון מענה את תמר ושוכב עימה, אבשלום רוצח את אמנון, ואין בכוחו של דוד למנוע את המעשים הללו. במעשה זה גם החל הקרע בין אבשלום לדוד.</p> <p>כבר בפרק הקודם ביאר רש"י ע"פ חז"ל (לעיל יב, ו) כי הרעה הזו שבאה על דוד מבית היא חלק מהעונש על חטאו, כפי שאמר נתן הנביא: "ואת הכבשה ישלם ישלם ארבעתים - כך אירע לו, שלקה בארבעה בנים: הילד ואמנון תמר ואבשלום"</p> <p>2. ענין הקרבה בין תמר לאמנון אינו מבואר דיו בפסוקים. הכתוב מעיד כי תמר היא אחות אמנון, אך בתיאור המעשה אומרת תמר אל אמנון "ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך", וכיצד הציעה זאת? הלא ברור שהמלך לא יאפשר מעשה אסור?! ובהמשך הכתובים אומרת תמר: "אל אודת הרעה הגדולה הזאת... אשר עשית עמי לשלחני" ומשמע שלאחר מעשה רצתה להינשא לו כדי לכסות קלונה, וכיצד יתכן הדבר? נציע כאן מספק פירושים אפשריים:</p> <p>א. מצו"ד (פס' א) ורש"י (פס' יג) הביאו את דברי רבותינו (סנהדרין כא.) שתמר "נולדה למעכה קודם שנתגיירה" כדין אשת יפת תואר, ואחר כך נתגיירה, ולפיכך מצד זה לא היו הנישואים אסורים.</p> <p>ב. הרשב"א בפירושו לתלמוד (קידושין כב.) מציע את האפשרות "דתמר לא היתה בתו של דוד, אלא בת מעכה מן הגוי, והא דכתיב כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים - לא משום שהיתה בתו של דוד אלא שגדלה עם בנות המלך, וכי קרי לה אמנון אחותו - לפי שגדלו יחד כאחים.."</p> <p>רש"י, ובעיקר הרשב"א, נסמכים גם על כך שבכל אזכור של תמר בפרק זה היא איננה מתוארת כבתו של דוד אלא כאחות אבשלום.</p> <p>ג. תמר אמנם אחותו של אמנון מהאב (דוד) ומה שהציעה "דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך" היה רק לדחותו לשעה כדי להיחלץ ממנו, ומה שתיארה את מעשה אמנון השני כ"רעה הגדולה" יותר (שגרש אותה בכח באותו הרגע על ידי המשרת שדחפה ו"נעל הדלת אחריה") אין פירושו שרצתה להינשא לו.</p> <p>המורה יתאר את מסגרת המעשה. מידת הפירוט והסבר הפסוקים תהיה על פי שיקול דעתו.</p>	<p>הקדמה</p>	
<p>תמר ואבשלום היו בניה של מעכה בת תלמי. תלמי היה מלך גשור, שהיתה ממלכה קטנה ששכנה בדרום הגולן. דוד נשא לאשה את בתו של תלמי, אם על ידי נישואי מלכים כמקובל באותה התקופה או שלקחה במלחמה כאשת יפת תואר, וגיירה.</p> <p>לביבה קשה להשתחרר מהזיהוי הישיר של מילה זו עם הלביבה המוכרת והאהובה עלינו - עיסת תפוחי אדמה מטוגנת בשמן, אך אין מנוס... הלביבות בפרקנו נעשו מבצק, ובושלו בסיר.</p>	<p>א-: ההתחזות: "ויהי אחריו כן ולאבשלום בן דוד אחות יפה ושמה תמר ויאקה אמנון בן דוד"; אמנון חשק בתמר (שהיתה אחות אבשלום מאם, ר' הרחבה) עד שגעשה דואב וחולה; יונדב, בן-דודו וחברו, יעץ לו עצה: להראות עצמו כחולה שאיננו אוכל ולבקש מאביו שישלח את תמר לסעוד אותו ולהשיב את תאבונו למעט אוכל על ידי כך שתכין את המאכל לעיניו - "ועשתה לעיני את הבריה למען אשר אראה, ואכלתי מינה"; המלך שולח את תמר ואמנם היא באה לבית אמנון "ותקח את</p>	<p>יג</p>

הבצק ותלש ותלבב לעיניו ותבשל את הלבבות; אמנון מוציא את הנוכחים מחדרו ומבקש מתמר לבוא להאכיל אותו.

י-ז: העיני והנבלה: שעה שניגשת תמר לאמנון לעשות עימו חסד הוא גומל לה במעשה נבלה - "וַיִּחַזַק בָּהּ וַיֹּאמֶר לָהּ בּוֹאִי שִׁכְבִי עִמִּי אַחֹתִי"; תמר מנסה להניא אותו בכל הסבר אפשרי, אך לשווא, "וְלֹא אָבָה לְשַׁמַּע בְּקוֹלָהּ וַיִּחַזַק מִמֶּנָּה וַיַּעֲנֶה"; ברגע שריצה אמנון את יצרו התהפך יחסו לתמר עד כדי כך שלא רצה לראותה ולו עוד לרגע אחד "וַיִּשְׁנָאָה אֶמְנוֹן שְׁנָאָה גְדוֹלָה מְאֹד כִּי גְדוֹלָה הַשְׁנָאָה וַיֹּאמֶר לָהּ אֶמְנוֹן: קוּמִי לְכִי!" על אף תחנוניה של תמר שילח אותה בחרפה - "שְׁלַחוּ נָא אֶת זֹאת מֵעָלַי הַחוּצָה, וְנָעַל הַדֶּלֶת אַחֲרָיִךְ"; תמר מפגינה ברבים את צערה ואבלה - "וַתִּקַּח תָּמָר אֶפֶר עַל רֹאשָׁהּ, וַתִּכְתֹּב הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה, וַתִּשֶׂם יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ, וַתֵּלֶךְ הַלֹּךְ וַזְעָקָה" אך אבשלום משכנע אותה להחריש "וַעֲתָה אַחֹתִי הַחֲרִישִׁי אַחֲרָיִךְ הוּא", כאשר כוונתו שאמנון לא יחשוד בדבר בכדי שיוכל לנקום בו בבוא העת.

כג-לג: רצח אמנון: כעבור שנתיים, ניצל אבשלום את העיתוי של מעמד הגז - "גִּזְזִים לְאַבְשָׁלוֹם בְּבַעַל חֲצוֹר"; תחילה ביקש אבשלום מהמלך עצמו לבוא עם עבדיו לשמחת הגז, ומשהשיבו כי לא יבוא "וְלֹא נִכְבַּד עָלַיךָ" נעתר המלך לשלוח את אמנון עם שאר אחיו; בשעת המשתה ציווה אבשלום את עבדיו "הֲפֹ אֶת-אֶמְנוֹן וְהַמֶּתֶם אֹתוֹ", כאשר ראו זאת שאר בני המלך - "וַיִּרְכְּבוּ אִישׁ עַל-פָּרְדֹּ וַיָּנֹסוּ".

לד-לט: האבל: השמועה באה אל דוד כי "הִכָּה אֲבָשָׁלוֹם אֶת כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלֹא נֹתַר מֵהֶם אֶחָד", אך יונדב הבין שאין הדבר כן, אלא ש"אֶמְנוֹן לְבָדוּ מֵת...עַל פִּי אֲבָשָׁלוֹם", ואמנם כך התברר כאשר "בְּנֵי-הַמֶּלֶךְ בָּאוּ לִירוּשָׁלַיִם וַעֲמִים עִמָּם עִם רַב; אֲבָל גְּדוֹל יָרַד עַל בֵּית הַמֶּלֶךְ - וַיִּשְׁאוּ קוֹלָם וַיִּבְכוּ וְגַם הַמֶּלֶךְ וְכָל עַבְדָּיו בָּכוּ בְּכִי גְדוֹל מְאֹד"; אבשלום ברח לגשור אל תלמי אבי-אמו ושהה שם שלש שנים; ימים רבים

אהבה התלויה בדבר הפרק פותח בתיאור אהבת אמנון לתמר - "וַיִּאֶהְבֶּה אֶמְנוֹן בְּן דָּוִד". חז"ל השתמשו באהבה זו כסמל לאהבת שקר: "כָּל אֶהְבָּה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְּדָבָר - בְּטֵל דְּבָר בְּטֵלָה אֶהְבָּה. איזו היא אהבה שיהיה תלויה בדבר? זו אהבת אמנון ותמר.. (משנה אבות ב, טז). למעשה לא אהב אמנון את תמר כלל, ובוודאי שלא רצה בטובתה כמנהג האוהבים. אדרבה, חשקו בה היה רק בעבור יצרו. לאהבה שאין בה אלא אינטרס אין קיום, והיא עתידה להתבטל. הכתוב מתאר כיצד ברגע אחד הפכה ה"אהבה" לשנאה עזה - "וַיִּשְׁנָאָה אֶמְנוֹן שְׁנָאָה גְדוֹלָה מְאֹד כִּי גְדוֹלָה הַשְׁנָאָה אֲשֶׁר שְׁנָאָה מֵאֶהְבָּה אֲשֶׁר אֶהְבָּה".

ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד-טוב כתב המצודת דוד: "ושמר האיבה בלבו להנקם בו לעת מצוא, ובכדי שלא ירגיש בדבר לא דבר עמו מאומה". אבשלום לא רצה שאמנון יחשוד בדבר ועל כן לא דיבר עימו רעה, אך מדוע לא דיבר עימו טוב? משום ש"כמים לפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט) וגם אילו היה מדבר בפיו מילים טובות לא יכול היה להסתיר את שבלבו.

הר בעל חצור הסמוך ליישוב עפרה הוא ההר הגבוה ביותר באיזור השומרון (1,016 מ') ומפסגתו נשקפים נופים למרחוק. בשל גובהו שוכן עליו כיום מערך בקרה של חיל האוויר.

גז הצאן הוא מעמד שהיה עושה החקלאי אחת לשנה בו היה גוזז את הצמר הרב של כלל העדרים. למעמד זה היו מוזמנים אחיו, קרוביו ורעיו לשמוח עימו במאכל ובמשתה. בעת הגז חלה על החקלאי מצוות "ראשית הגז" הניתן לכהן (דברים יח, ד). בהרבה מקרים עדריו של בעל הבית היו רחוקים ממקום מושבו ועל כן היה צריך להרחיק מביתו למעמד הגז, אשר היה נעשה במקום מרכזי בקרבת העדרים. אבשלום בחר לערוך את המעמד בהר בעל חצור, מקום מרכזי ומרשים בשומרון. המקום גם רחוק מרחק עשרות ק"מ מירושלים, רחוק מעינו הפקוחה של המלך, וכן ניתן לרדת ממנו לירדן ולברוח לאחר מעשה.

ניתן לחוד לילדים חידת התמצאות: היכן עוד בתנ"ך נזכרים אנשים שגזזו את צאנם? לבן (בראשית לא, ט), יהודה (בראשית לח, יב) נבל הכרמלי (שמ"א כה, ב).

תלמי מלך גשור הוא סבא של אבשלום, אבי מעכה שהיתה אמו.

		<p>התאבל דוד על אמנון, אך כעבור זמן החל להינחם, ונפשו יצאה אל אבשלום לשוב לראותו.</p>
<p>אבשלום שב לבית המלך (1)</p>	<p>יד</p>	<p>א-ז: משל האשה התקועית יואב רואה בצער דוד על פרידתו מאבשלום, ומחליט לשלוח אשה חכמה מתקוע על מנת לגרום לדוד להשיבו – "ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי-אבל.. ובאת אל המלך ודברת אליו כדבר הזה".</p> <p>איתור האנשים בסיפור וחלקו של כל אחד במעשה: "וימת אישי", ולשפחתך שני בנים וינצו שניהם... ויפלו האחד את האחד וימת אתו", "והנה קמה כל המשפחה על שפחתך ויאמרו: תני את מכה אחיו! ונמתהו בנפש אחיו!" זעקת האשה, והנמקת הגנתה על בנה אשר רצח - "וכבו את גחלתי אשר נשארה!" "לבלתי שים לאישי שם ושארית על-פני האדמה!"</p> <p>ח-יא: תגובת המלך: בפעם הראשונה משיב המלך תשובה כללית "לכי לביתך ואני אצוה עליך", אך האשה אינה מסתפקת בזאת ונכנסת עימו בדברים: "עלי אדני המלך העון ועל בית אבי והמלך וכסאו נקי" (רש"י - ואני אלך לדרכי... ובני יהרג, על מי העון הזה?! פעם ועוד פעם, עד אשר נשבע לה המלך: "חי ה' אם יפל משערת בנגך ארצה!")</p> <p>יב- יז – האשה מבקשת את רשותו של המלך לומר דבר, וחושפת את כוונתה האמיתית, שבאה לבקש מהמלך להשיב את אבשלום - "לבלתי השיב המלך את-נדחו"; שני הבנים לא היו אלא משל לשני בניו של המלך: אמנון ואבשלום, וכעת כפי שנשבע המלך להציל את אמתו מפף האיש להשמיד אתי ואת בני יחד" כן יעשה כלפי עצמו ואבשלום, וישיב את נדחו.</p> <p>יח-כז: אבשלום שב לירושלים: המלך שואל את האשה "ה'ד יואב אתך בקל-זאת" והאשה מודה "כי-עבדך יואב הוא צוני...לבעבור סבב את פני הדבר עשה עבדך יואב את הדבר הזה"; המלך קורא ליואב: "לך השב את-הנער את-אבשלום" ויואב הולך ומשיב את אבשלום מגשור</p>
<p>המחזה האשה התקועית נדרשת להתחזות לאשה אבלה, ויואב מפרט לה בדיוק מה עליה לעשות: "התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת". ובכניסתה למלך נופלת האשה על אפה וזועקת לפני המלך - "ותפל על-אפיה ארצה ותשתחו ותאמר: הושעה המלך! לא רק במראה ובהופעתה מעוררת האשה חמלה, אלא גם בדבריה המרגשים - "וכבו את גחלתי אשר נשארה לבלתי שים לאישי שם ושארית על-פני האדמה!" תלמידות ותלמידים יכולים להמחזיז את המעשה לפי שלבי הלימוד.</p> <p>"כסאות למשפט כסאות לבית דוד" - הנביא כותב כי יואב שלח את האשה התקועית אל המלך, וראוי להתעכב על הדבר: וכי כל אחד יכול ככה סתם לבוא אל המלך? אפילו כיום אין הדבר מצוי שכאשר יש למישהו בעיה הוא מגיע ישירות לראש הממשלה, קל וחומר למלך! התשובה קשורה לשאלה בסיסית: מה עושה המלך? אנו יודעים שהמלך מוביל את העם במלחמה, אך בעיתות שלום, מה מעשיו? את התשובה כבר למדנו בפרק ה (פס' טו) "ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו". תפקידו של מלך מבית דוד הוא להנחות את העם במשפט וצדקה. פסוק נוסף נפגוש בפרק הבא המתאר את דברי אבשלום לכל הבאים למלך למשפט – "ויהי כל האיש אשר יהיה לו ריב לבוא אל המלך למשפט" (טו, ב) וחז"ל עמדו על ההבדל בין דוד למלכי אומות העולם: "שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני.. חצות לילה אקום להודות לך! שכל מלכי מזרח ומערב ישבים אגודות אגודות בכבודם ואני.. כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי ואומר לו, מפיבשת רבי: יפה דנתי? יפה חייבתי? יפה זכיתי? יפה טהרתי? ולא בושתי".</p> <p>"וינצו שניהם, בשדה, ואין מציל ביניהם.." לגירסת האשה המעשה היה תוך כדי מריבה הדדית, ו"בשדה" - ללא עדים וללא התראה. לאור זאת אין הרוצח חייב מיתה על פי דין, אך המשפחה דורשת את נקמת האח ההרוג כדין גואלי הדם.</p> <p>אשה חכמה - אם יואב הוא ששם את הדברים בפי האשה, במה התבטאה חכמתה? בהמשך המעשה מתבררת עצמאותה וחכמתה של האשה אל מול המלך. אמנם יואב שם את המעשה בפיה, אולם יואב לא יכול היה לדעת מה תהיה תגובת המלך וכיצד יתפתחו הדברים. אמנם האשה, מלבד זאת שמציגה בצורה משכנעת את המעשה בפני המלך, יודעת להגיב לכך שהמלך</p>		

לירושלים; יופיו של אבשלום – "וּכְאֲבָשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֵה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהַלֵּל מְאֹד", "מִכֶּפֶר רָגְלוֹ וְעַד קַדְקֵדוֹ לֹא הָיָה בּוֹ מוֹם", ומדי שנה ב"גִּלְחָו אֶת-רֹאשׁוֹ... וְשָׁקַל אֶת שְׁעַר רֹאשׁוֹ מֵאֲתֵיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ".

כח-לב: אבשלום שב לבית המלך: על אף שהשיב המלך את אבשלום לירושלים לא הוזמן אבשלום לארמון "וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה"; אבשלום שולח ליואב פעם ופעמיים על מנת שיביא אותו למלך, אך יואב לא עשה כן; בכעסו שלח אבשלום את עבדיו להצית באש את חלקת יואב הסמוכה לחלקו; רק אז בא יואב "אֶל-אֲבָשָׁלוֹם הַבֵּיתָה" ואבשלום מטיח את טענתו בפניו: "לֵמָּה בָאתִי מְגֹשֵׁר? טוֹב לִי עַד אֲנִי שָׁם וְעַתָּה אֶרְאֶה פְנֵי הַמֶּלֶךְ! וְאִם יֵשׁ בִּי עוֹן וְהִמַּתְנִי!" אז מבקש יואב ממלך לקרוא לאבשלום "וַיָּבֵא אֶל הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ עַל אִפְיוֹ אֶרְצָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשָּׁק הַמֶּלֶךְ לְאֲבָשָׁלוֹם".

מגיב באופן כללי ולא מוחלט. היא נכנסת עימו בדברים עד שמביאה אותו לידי שבועה "חִי ה' אִם יִפֹּל מִשְׁעַרְתִּי בְּנֶגַע אֶרְצָה!" ורק אז שוטחת את בקשתה על אבשלום.

"וּכְאֲבָשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֵה בְּכָל יִשְׂרָאֵל" מה ראה הכתוב להזכיר זאת? הרד"ק קושר זאת לפרק הבא, שהיה גאה במראהו, ולפיכך קלקל מעשיו: "סמוך לסיפור המרד שמרד באביו ספר מה גרם לו זה, כי היה יפה ובכל ישראל לא היה כמוהו ונתגאה ביופיו ובשערו, וחשב כי אין ראוי למלוכה מבני דוד כמוהו ומרד".

"וּבְגִלְחָו אֶת רֹאשׁוֹ... אֲשֶׁר יִגְלַח כִּי כָבֵד עָלָיו" ובמכילתא מובא: "רבי יהודה אומר נזיר עולם היה, והיה מגלח לשנים עשר חדש, רבי יוסי הגלילי אומר נזיר ימים היה, והיה מגלח אחת לשלשים יום". לפי הגמרא (נזיר ד.). למדים מכאן שנזיר עולם יכול לגלח כאשר שערו מכביד עליו.

פרקים יג-יד, כללי: מהפסוקים עולה תמונת מצב בלתי אפשרית בה נתון דוד כאשר ניחתות עליו הרעות מבית. דוד אוהב מאד את בכורו, אמנון, אך כאשר הוא שומע את המעשה הבלתי נסלח של אמנון חורה אפו מאד על דבר הנבלה; עדיין, כאשר מת אמנון מתאבל עליו דוד מרה ימים רבים, "בְּכִי גָדוֹל מְאֹד", וכועס מאד על אבשלום שרצח את אמנון; ועל אף שיש צד להבין את אבשלום שנקם את חרפת אחותו, הרי שרצח אדם ללא משפט ושלא על פי דין; אבשלום הוא אוהב נפשו של דוד אך בורח ממנו ודוד אינו משיבו. כך, כאשר נפשו יוצאת אליו מחד, ומאידיך עליו להרחיקו מן הדין, דוד משאיר את המצב ללא הכרעה. ואף כאשר יואב מפיסו בדרך המשל ומשיב את אבשלום לירושלים, נעשה הדבר בשלבים ובקושי. מתוך הלימוד יכולות לעלות סוגיות הקשורות ליחס הורים לבנים אשר עשו מעשים קשים מאד, ולמתח שבין אהבת הלב לבין הכעס על המעשים הקשים, ובין הרגש לבין המחויבות לערכים ולדין.